

XII.

DE OPHEFFING VAN DE MARKT.

a. Bij de bolsjewiki.

De opperste economische Raad verdeelt het maatschappelijk product.

Behalve dat de russische revolutie aantoonde, dat een productie zonder rekeneenheid tot de kinderlijke hersenschimmen van naïve fantasten behoort, heeft ze ons ook aanschouwelijk onderricht gegeven omtrent het geheimzinnige, veelomstreden vraagstuk van het "opheffen van de markt". Dat is altijd een heel moeilijke kwestie geweest. Ja, Marx had gemakkelijk praten! Hij kon wel vertellen, dat in het communisme de markt opgeheven zou zijn, maar hoe zouden de bedrijven aan hun productiemiddelen en grondstoffen komen, als ze deze niet meer op de markt konden betrekken? En hoe zouden de arbeiders aan hun levensmiddelen moeten komen, als de markt niet als bemiddelaar tusschen producenten en consumenten optrad?

De bolsjewiki trachten het vraagstuk op te lossen, door het "algemeene kartel" van Hilferding door te voeren. Het heele productie- en distributieapparaat zou tot één ontzaggelijk monster-bedrijf zonder geld, zonder markt, zonder prijzen der producten, functioneeren. De groei naar de opheffing van de markt verliep heel snel, doordat de waarde van de Roebel zoo snel achteruit liep, dat de goederenprijzen met het uur omhoog liepen. Voor geld was weldra bijna niets meer te krijgen, zoodat de heele levensmiddelenvoorziening nagenoeg volkomen in handen van de staat overging.

Sinowjew schrijft daaromtrent:

"Als bij ons in Rusland de geldwaarde daalt, dan is dat voor ons zeer zeker moeilijk te dragen..... Maar wij hebben een uitweg, een hoop. We gaan de volledige opheffing van het geld tegemoet. Wij brengen het arbeidsloon over in "natura", we voeren het kosteloos gebruik der tram in, we hebben kosteloos onderwijs en kosteloos, zij het voorloopig ook slecht, middageten, vrije woning, verlichting enz. We voeren dat heel langzaam door onder uiterst moeilijke omstandigheden, we moeten ononderbroken strijden, maar we hebben een uitweg, een hoop, een plan....."
(Sinowjew - "Twaalf dagen in Duitschland" - blz. 74(gecit.bij Pollock blz.

Inderdaad werd op deze wijze het heele bedrijfsleven in de steden geregeld (de boeren vielen er buiten), zoodat het commissariaat voor voedselvoorziening (de Narcomprod) 38 miljoen menschen dusdanig verzorgde. Rekent men, dat telefoon, waterleiding, gas, electra, huur, transportmiddelen en brandstof gratis werden geleverd, dan kan men gevoegelijk zeggen, dat de "markt" in de steden opgeheven was.

Het schijnt dus, dat we hier een uitstekende bodem hebben, om de vraagstukken van het opheffen van de markt te onderzoeken. Toch is dit slechts in zeer beperkte mate het geval, omdat deze "vermaatschappelijking der distributie" onder zeer ongunstige omstandigheden doorgevoerd moest worden. Rusland werd door burgeroorlogen geteisterd, zoodat het productieapparaat voor een groot deel op de oorlogsproductie ingesteld moest worden, terwijl ook een aanzienlijk deel der industriearbeiders aan de productie onttrokken werd. Het gevolg was, dat de boeren absoluut niet van industrieproducten voorzien konden worden en ze dus hun graan moesten afleveren, zonder er iets voor terug te krijgen. Het ligt voor de hand, dat de boeren onder deze omstandigheden weigerden, hun land verder te bebouwen, met het gevolg, dat er steeds minder te verdeelen viel.

We geven deze feiten, om te doen zien, dat de russische opvatting van het opheffen van de markt heel slechte kansen tot verwerkelijking had. Het fiasco, dat het stelsel ten slotte leed, zou daarom door de voorstanders dezer opvatting op de omstandigheden te schuiven zijn. Wil men de mogelijkheid van een dergelijk systeem beoordeelen, dan zou men dit alleen kunnen doen, waar het werkelijk vol doorgevoerd kon worden. We zouden de problemen van het opheffen van de markt in Rusland dus pas uit de practijk kunnen onderzoeken, wanneer de boeren w e l van alle mogelijke producten voorzien konden worden. Helaas, dit was niet het geval en zodoende is het eenige resultaat, dat we een klare voorstelling gekregen hebben, van wat de Russen onder het opheffen van de markt verstaan. Dit is op zich zelf echter al van groote beteekenis.

De russische opvatting blijkt te zijn als volgt:

De bolsjewiki wilden de markt vervangen door een productie- en verbruiksstatistiek. De Opperste Economische Raad zou in verbinding met de Narcomprod statistisch vaststellen, hoeveel brood, vleesch, suiker, textielgoederen enz. enz. noodig zijn, om in de behoeften der bevolking te voorzien. Dienovereen komstig zou de Opperste Economische Raad dan de opdrachten voor de productie aan de bedrijven geven. De Opperste Economische Raad had een overzicht over de behoeften, hij kende de productiekrachten en zou nu de productie voor de behoeften der menschen doen werken. De allereerste voorwaarde, om de productie dusdanig te leiden was, dat beheer en leiding van het geheele bedrijfsleven in handen van de Opperste Economische Raad geconcentreerd was.

Feitelijk levert het onderzoek, voor zoo ver we dit tot hiertoe gevoerd hebben, dus geen nieuwe gezichtspunten op. Het is de verwezenlijking van een oude theorie, die we reeds bij de bespreking van het "libertaire-communisme" van Sebastian Faure ontmoet hebben.

De praktijk heeft echter reeds beslist, dat er in werkelijkheid geen sprake kan zijn van eenige productieberekening in een dusdanig systeem, (zie blz. 15/16) zoodat er tevens geen sprake kan zijn van planmatige productie.

b. De Opperste Economische Raad
"verdeelt" de arbeidskracht.

Ondertusschen zijn deze praktische ervaringen voor de arbeiders misschien niet van overtuigende beteekenis. We zullen daarom nu de praktijk van een heel andere kant doen spreken! De praktijk heeft n.l. al bewezen, dat de producenten in dit systeem niet anders dan de speelbal zijn van hen, die de beschikking over de productiemiddelen en het maatschappelijk product hebben. De Opperste Economische Raad is belast met de verdeling van het "volksinkomen". Hij beslist, welk deel van het product aan de consumenten toevalt, hoeveel er gebruikt zal worden voor uitbreiding van het productieapparaat..... en welk deel zij zullen aanwenden, om hun machtspositie in het staatsapparaat te versterken.

Moge het daarom voor de arbeiders nog niet overtuigend gebleken zijn, dat een dergelijke productie o n m o g e l i j k is, de politieke beteekenis spreekt veel duidelijker.

I n d e s e e d s g r o o t e r e c o n c e n -
t r a t i e v a n h e t p r o d u c t i e a p p a r a a t
i n h a n d e n v a n d e s t a a t Z I E N W E D E
V O R M E N W A A R I N D E D I C T A T U U R V A N H E T
P R O L E T A R I A A T O V E R G A A T I N D E D I C T A -
T U U R O V E R H E T P R O L E T A R I A A T ! ! ! !

Dat is de politieke les, die we uit de russische "opheffing van de markt" hebben te leeren. En dat is hoog noodig! Want we vinden onder de revolutionaire arbeiders nog heel veel de meening verbreid, dat de eerste jaren van de russische revolutie een ontwikkeling naar het communisme toonden, maar dat deze met de invoering van de N.E.P., met de hernieuwde invoering van de markt, in kapitalistische banen werd omgebogen. Ons onderzoek toont aan, dat deze opvatting f o u t is. De ontwikkeling van de eerste jaren was een

ontwikkeling naar een steeds grootere verslaving van de arbeidersklasse, een verslaving, die gelijke tred hield met de concentratie der productiekrachten, met de groei van het "communisme". Iedere verdere stap naar de verzorging in "natura" beteekende een grootere afhankelijkheid van het centrale apparaat. De toestand was ten slotte deze, dat de leiders der productie er een ontzagelijk slavenleger op na hielden, waarbij zij vaststelden, hoeveel product ze aan dit leger als loon zou toewijzen.

Misschien zullen vele lezers deze formuleering overdreven achten. Toch is dit geenszins het geval. We zullen dat bewijzen! En deze verslaving kwam niet, omdat Lenin, Trotzky enz. zulke machtswellustelingen waren, maar omdat het niet anders kon. Als de leiding en het beheer van het ontzagelijke productieapparaat in handen van een Opperste Economische Raad berust, DAN MOET DEZE OOK DE BESCHIKKING OVER HET MENSCHENMATERIAAL HEBBEN!

Dat heeft de practijk van de russische revolutie bewezen. We willen nu doen zien, hoe in dit systeem iedere individueele vrijheid opgehouden heeft en ieder slechts de aanwijzingen van de leiders der productie heeft te volgen.

Trotzky neemt gewoonlijk geen blad voor de mond en zoo verklaart hij:

"Als we ernstig van een planmatige productie willen spreken, als de arbeidskracht in overeenstemming met het productieplan in een gegeven ontwikkelingsstadium verdeeld moet worden, mag de arbeidersklasse geen Nomadenleven voeren. Ze moet net als de soldaten vertransporteerd, verdeeld, afgecommandeerd worden."

(Trotzky - "Russ. Korrespondenz" - No: 10. blz. 12)

Het Hoofdc Comité voor algemeene arbeidsplicht besloot dan ook onder voorzitterschap van Trotzky in December 1919:

"dat de uit het leger komende geschoolde arbeider met het arbeidsboek in de hand, in naam van het productieplan van het land, daarheen moet gaan, waar zijn aanwezigheid noodzakelijk is."

("Russ. Korrespondenz" - No: 8/9 blz. 39)

Verder bepaalde het comité voor arbeidsplicht, dat de arbeiders gedwongen konden worden, hun huisbedrijf op te geven, om in staatsondernemingen te werken, terwijl het tevens

"de overplaatsing van arbeidskracht uit de eene onderneming in de andere, in overeenstemming met het productieplan....."

(als boven)

kon gebieden.

Voor de doorvoering van het productieplan werden daarom de arbeiders eenvoudig opgecommandeerd, terwijl ze dikwijls zonder eenige vergoeding tot arbeid verplicht waren. Groote afmetingen nam dit aan bij de houtkap, waar de boeren onder de punt van de bajonet zonder betaling gedwongen werden, het hout uit de bosschen te kappen. De "h e e r e n d i e n - s t e n" werden onder het "communisme" weer ingevoerd!

Geen wonder, dat de arbeiders voor deze soort van communisme niet al te veel voelden. Zoo beklagt Trozky zich dan ook, dat honderduizenden arbeiders "deserteeren". Hij zegt: 1).

"In de voornaamste takken van industrie zijn bij ons 1 150 000 arbeiders ingeschreven, maar in werkelijkheid werken er slechts 850 000 Waar zijn die 300 000 gebleven? Ze zijn weggegaan. Waarheen? In het dorp, misschien in andere takken van industrie, misschien houden ze zich met speculatie bezig."

(Trotzky - "Russ. Korrespondenz" -
1920 - No: 10, blz.12)

Wij besluiten hieruit, dat de practijk reeds heeft beslist, dat de opheffing van de markt door een centrale beschikking over productie en distributie, tevens een centrale beschikking beduidt over het "mensenmateriaal", dat "als soldaten vertransporteerd, verdeeld, afgecommandeerd moet worden". En daarmee is dan tevens de vraag gesteld, of dit wel de "opheffing van de markt" in communistische zin is.

Alvorens dit nader te beschouwen, willen we toch nog even dieper op de bolsjewistische opvatting ingaan, al kan dit dan ook niet aan de hand van de practijk.

c. De verbruiksstatistieken.

De eiegenlijke bedoeling van de bolsjewiki was, zooals we weten, te produceeren voor de behoeften der arbeiders. Nu is dit eenvoudiger gezegd, dan uitgevoerd. Want hoe zal de Opperste Economische Raad de behoeften der arbeiders leeren kennen? Welke g r a a d m e t e r voor de behoeften heeft hij? Zeer zeker kan hij wel zoo ongeveer vaststellen, hoeveel brood, vleesch enz. voor alle arbeiders te zamen noodig zullen zijn, zoodat van deze zaken betrekkelijk gemakkelijk een productie- en verbruiksstatistiek is vast te stellen. Toch heeft dit z'n bezwaren, omdat men statistisch al heel moeielijk rekening kan houden met de schakeeringen in de behoeften. Zodoende wordt het al moeielijk, om boven het eenheidsbrood, het eenheidsconfectiepakje en de eenheidsworst uit te komen. De bezwaren worden echter ernstiger, als men de producten in de gezichtskring **trekt**, die niet door

1). De gegevens omtrent de vermilitariseering der arbeid zijn ontleend aan Pollock - blz. 57/58)

iedereen gebruikt worden, maar die aan de bijzondere eigenaard der verschillende menschen ontspringen. Hoe groot is de behoefte aan deze goederen? Zeer zeker kan de statisticus er een slag naar slaan....., dat dit is nu juist NIET de productie richten naar de behoeften der menschen. En ten slotte komt nog als groote bezwaar, dat bij een productie naar statistieken het economisch leven verstart. Als de bedrijven de producten volgens de opgaven der verbruiksstatistiek gemaakt hebben, dan zijn de behoeften hoogstwaarschijnlijk alweer gewijzigd en dus is het apparaat NIET in overeenstemming met de behoeften.

De zaak is dus deze, dat het vloeiende leven zich niet in de formules van de verbruiksstatistiek laat persen en dat het daarom zinloos is, de behoeften statistisch te willen bepalen. Statistieken reiken niet boven het zeer algemeene: het bijzondere kunnen ze geen baas. We mogen daarom zeggen, dat de productie naar verbruiksstatistieken in het geheel geen productie naar de behoeften is, maar dat het een productie is naar bepaalde normen, die de centrale leiding van het bedrijfsleven voor ons vaststelt.

Maar, zooals we reeds eerder opmerkten: eigenlijk is dit een academische kwestie. Ten slotte interesseert het ons niet of een productie naar statistieken wel of niet mogelijk is. In ieder geval zou het zich alleen laten doorvoeren bij een centrale beschikking over het "mensenmateriaal" en daar danken we voor.

d. Bij de burgerlijke economen.

De markt als graadmeter der behoeften.

Voor de burgerlijke critici van het communisme is de "opheffing van de markt" het centrale punt van hun bestrijding en tegelijk hun sterkste wapen. Het is niet toevallig, dat hier hun sterkste wapen ligt. Bij de bestrijding van het communisme kunnen ze zich alleen wenden tegen de opvatting van het communisme, zooals deze tot nu toe overheerscht, en welke geen andere is, dan de vervanging van de markt door een statistisch apparaat. Terecht wijzen de critici er op, dat dit niet anders is, dan een spelen met woorden, dat het ontbreken van klare begrippen moet versluieren.

De burgerlijke critici zijn het er allen over eens, dat, hoeveel kwaad men overigens ook van de markt moge zeggen, ze toch in ieder geval een graadmeter voor de behoeften is. De markt lost het vraagstuk van de aanpassing van het productieapparaat aan de behoeften "spelenderwijze" op. Het "marktmechanisme" zorgt er voor, dat een verandering in de behoeften terstond op het productieapparaat overgedragen wordt, zonder dat daar eenige statistiek bij te pas komt. Stijgt de behoefte aan zeker product, dan wordt de vraag op de markt grooter, de prijzen stijgen en de kapitalisten breiden de productie voor dat artikel uit. Vermindert de behoefte aan zeker

product, dan voert dat over de omweg van de markt terstond tot een inkrimping der productie, om deze in overeenstemming met de verminderde behoeften te brengen. Wat de verbruiksstatistieken niet kunnen, dat kan het "marktmechanisme" volgens hen heel goed, en daarom verklaren ze het communisme voor onmogelijk, zoolang niet aangegeven kan worden, wat in de plaats van dit "mechanisme" treden zal.

De econoom Bloch formuleert dit als volgt:

"Is de individueele ruil opgeheven, dat is de productie daarmee noodzakelijkerwijs maatschappelijk, dus zijn ook de producten maatschappelijk noodzakelijk. Over de methoden, hoe de maatschappelijke noodzakelijkheid verkregen en vastgesteld zal worden, brak Marx zich verder niet het hoofd..... Zoolang niet aangetoond kan worden, waardoor het marktmechanisme vervangen zal worden, is een productieberekening in de gemeenschapsproductie, dus een rationeel socialisme, niet denkbaar."
(Bloch - "Die marxsche Geldtheorie" - blz. 121/122)

Alvorens op deze kwestie in te gaan, moeten we het verschil in karakter van kapitalistische en communistische distributie in het oog vatten. Inderdaad is de markt een graadmeter voor de behoeften....., maar alleen in kapitalistische zin. De zaak toch is deze, dat de arbeidskracht een "waar" is, die je op de markt kunt kopen, terwijl de prijs zich om het bestaansminimum beweegt. Het maatschappelijk product moge in het onmetelijke groeien, de arbeider krijgt daarvan toch niet meer dan een door de waarde van zijn arbeidskracht bepaalde hoeveelheid. Ongetwijfeld zijn zijn behoeften veel grooter: ze worden juist gewekt door de groote hoeveelheid maatschappelijk product, die voor hem echter onbereikbaar is.

Het kapitalisme mag dus met een breed gebaar op zijn "marktmechanisme" wijzen, dat een graadmeter voor de behoeften heet te zijn, in waarheid kent het de behoeften absoluut niet, ja, zelfs nog veel minder dan zij, die de markt door een statistisch apparaat willen vervangen. Het is voor het kapitalisme echter ook heelemaal niet nodig, de behoeften te kennen, omdat het niet voor de behoeften, maar voor de winst werkt. Het kapitalisme functioneert het beste, het is het "gezondste", als er behoorlijke winsten worden gemaakt, d.w.z., als er zoo weinig mogelijk aan de arbeiders gegeven wordt. Het heele fameuze "marktmechanisme" beweegt zich daarom voor het proletariaat slechts binnen de enge grenzen die de kapitalistische winstproductie voor de "waar" arbeidskracht toelaat, waarbij van een kennen der behoeften in communistische zin geen sprake is.

e. De opheffing van de markt in marxistische zin.

Ondertusschen zijn we met het vraagstuk van het opheffen van de markt nog geen stap verder gekomen. We zullen daarom onderzoeken, hoe het eigenlijk met de marxistische opvatting van "het opheffen van de markt" staat.

De markt is de plaats, waar de bezitters van de producten elkaar ontmoeten, om hun "waren" te ruilen. Door de markt voltrekt zich dus de goederenbeweging tusschen de bedrijven en voltrekt zich de distributie der consumptiegoederen. Deze goederenbeweging en deze distributie moet zich ook in het communisme voltrekken, zoodat dit geen specifiek kapitalistisch verschijnsel is. Daarin kan het opheffen van de markt dus niet schuilen.

De markt bezorgt echter niet alleen de goederendistributie zonder meer, maar ze geeft tegelijk uitdrukking aan de sociale verhoudingen, waaronder we leven. Ze geeft tegelijk uitdrukking aan het feit, dat de goederen in p r i v a a t b e z i t zijn. De markt geeft tegelijk uitdrukking aan de bezitsverhoudingen. D I T is het wezenlijke van de markt.

In het communisme is de markt daarom enkel en alleen opgeheven,

"omdat onder de veranderde omstandigheden niemand iets geven kan, behalve zijn arbeiden omdat anderzijds niets in het eigendom van enkelingen over kan gaan, behalve individueele consumptiegoederen."

(Marx - "Randglossen" - blz.25)

Dat is de fameuze opheffing van de markt! De opheffing van de markt is in marxistische zin niet anders, dan het resultaat der nieuwe rechtsverhoudingen. Het zegt geen woord over de organisatie der productie of van de consumptie, noch over de aansluiting van de productie op de behoeften. Het bolsjewisme vat de opheffing van de markt als een organisatorisch vraagstuk op, n.l. hoe het heele bedrijfsleven in één hand te vereenigen is. Het marxisme drukt met de opheffing van de markt enkel en alleen de verandering

in de sociale verhoudingen, de verandering in de bezitsverhoudingen, uit.

Zoals gezegd, blijft de goederenbeweging natuurlijk ook in het communisme. Alleen wordt de prijs der goederen niet door vraag en aanbod bepaald, maar bewegen ze zich op de grondslag van hun productietijd.

In de "Associatie van vrije en gelijke producenten" zullen de verschillende bedrijfsorganisaties dus met elkaar in verbinding moeten treden, als ze goederen willen betrekken. Doordat er een "verrekening" tusschen de bedrijven is, s c h i j n t het uiterlijk dus een kwestie van koop en verkoop te zijn en daarmee s c h i j n t de markt dus nog aanwezig.

Hetzelfde zien we bij de distributie der consumptiegoederen optreden. De consumenten betrekken hun producten in hun coöperatie tegen verbruiksgeld, waarbij ze volkomen vrij zijn in de keuze der goederen. Ook hier s c h i j n t het daarom, of er gekocht en verkocht wordt, hoewel het niet anders is, dan het inwisselen van verbruiksbons voor product. Men kan ook zeggen, dat de consument een aantal bons heeft, waarop hij de goederen zijner keuze afhaalt.

Het opheffen van de markt is daarom zoo te verstaan, dat ze n a a r d e u i t e r l i j k e s c h i j n ook in het communisme voortleeft. Maar de sociale I N H O U D der goederenbeweging is volkomen veranderd: h e t d o r g e v e n der goederen op de grondslag van de productietijd is de uitdrukking der nieuwe sociale verhoudingen.

Feitelijk hebben we hier dus met een begripsomvorming te doen, zooals we die vroeger al bij de waarde, inkomsten en uitgaven enz. ontmoet hebben. En zooals het spraakgebruik al die oude benamingen voorloopig wel conserveeren zal, zoo zal ze ook wel de naam "markt" conserveeren, omdat "hier klaarblijkelijk hetzelfde beginsel heerscht, als dat, wat de warenruil regelt, voor zoo ver het het uitruilen van gelijkwaardigheden betreft", maar "inhoud en vorm zijn veranderd". (Marx)

f. Het aanpassen van de productie aan de behoeften.

De econoom Block is echter met een dergelijke verklaring van de opheffing van de markt niet tevreden, omdat het probleem, waarom het bij hem eigenlijk gaat, daarmee niet opgelost is. Hij wil weten, waardoor het "marktmechanisme" vervangen zal worden, welke graadmeter het communisme voor de behoeften heeft, m.a.w.: hoe het productieapparaat aan de behoeften wordt aangepast. Ons antwoord luidt dan, dat het kapitalisme g e e n graadmeter voor de behoeften heeft en dat we deze dus in het geheel niet behoeven te "vervangen". Het communisme zal deze pas scheppen, doordat ze de distributie-organisaties direct op de productie koppelt, zoodat de behoeften het directe richtsnoer der productie worden.

Dank zij het driedubbel-heiligverklaarde marktmechanisme, dat de productie z.g. aan de behoeften heeft aangepast, zit de arbeidersklasse bij de overname van het bedrijfsleven met een productieapparaat opgescheept, dat de arbeidskracht voor de helft inproductief verslindt, terwijl het n i e t naar de behoeften der millioenen, maar naar de koopkracht is uitgegroeid.

"Van de arbeiders, die zich met de productie van consumptieartikelen, welke tot verbruik van het inkomen dienen, bezighouden, zal een groot gedeelte zulke consumptieartikelen voortbrengen, die dienen voor de consumptie van de kapitalisten, grondbezitters en hun aanhang (staats-beambten, dienaren van de kerk enz.), voor het verbruik van hun inkomen. Slechts een klein deel zal zulke producten voortbrengen, die voor het verbruik van het inkomen der arbeidersklasse bestemd zijn..... Met de verandering van de sociale verhouding tusschen arbeider en kapitalist, met de revolutionaire omvorming der kapitalistische productieverhoudingen, zou dat terstond veranderen..... Is de arbeidersklasse aan het roer, heeft ze de macht, voor zich zelf te produceeren, dan zal zij het kapitaal (om met de vulgair-economen te spreken) zeer snel en zonder veel moeite tot de hoogte van haar eigen behoeften heffen."

(Marx - "Theorien über den Mehrwert" - II, blz. 376. Gecit. bij Varga - blz. 49)

Het instellen der productie op de behoeften der massa's brengt dus een heele omvorming van het productieapparaat met zich mee. De bedrijven, die uitsluitend werken voor de weelde-behoeften der bourgeoisie komen tot stilstand, of moeten zoo spoedig mogelijk omgevormd worden, zoodat ze kunnen werken voor de behoeften der arbeidersklasse. Hoe snel zulk een omvorming zich kan voltrekken, hebben we gedurende de oorlogsjaren in alle landen kunnen waarnemen. Toen werd het heele productieapparaat op de vervaardiging van oorlogsmateriaal ingesteld, terwijl na 1918 een nieuwe omvorming plaats vond, het werd weer op de "vredes"- productie ingesteld. Terloops zij nog opgemerkt, dat het kapitalisme zelf zijn "marktmechanisme" uitschakelde, toen het inderdaad de productie naar ZIJN behoeften ging richten: naar zijn oorlogsbehoefte.

De organisatorische opbouw voor de communistische productie kan zich ondanks de groote moeielijkheden, toch snel voltrekken. De behoeften aan voeding, kleeding, behuizing worden allereerst de richtsnoeren voor de omvorming. De voedings- en genotsmiddelenindustrie wordt zoo omgevormd, dat de producten, die vroeger uitsluitend voor de bourgeoisie werden aangemaakt, niet meer worden vervaardigd, omdat men zich met volle kracht aan de bevrediging van de proletariërsbehoefte kan wijden. De behuizing is voor de arbeidersklasse een brandend vraagstuk. Een goed deel der productie dient daarom te

worden ingesteld op de vervaardiging van materialen, die bij de woningbouw verbruikt worden. Kortom: de heele productie ondergaat een omvorming naar de nieuwe behoeften.

De eerste tijd van de organisatie van het bedrijfsleven kenmerkt zich daardoor door het ver uitgroeien van sommige takken van bedrijf en het verschrompelen van andere. Het is een omvormingsproces, dat zeker niet zonder horten en stooten verloopt. Vastgesteld dient echter te worden, dat deze opbouw niet zoo maar in het wilde weg kan verlopen, maar dat ze "planmatig" dient tot stand te komen. In dit opzicht leveren de verschillende pogingen, die daartoe in Rusland werden en worden ondernomen, ongetwijfeld waardevol materiaal. Wel is waar staat het russische bedrijfsleven op de grondslag van de rentabiliteit van het staatskapitaal en NIET op de behoeften der arbeiders, maar het is het eenige, wat we op dit gebied aan praktische ervaring kunnen opdoen en we moeten maar roeien met de riemen die we hebben.

g. De coöperaties en de "graadmeter" der behoeften.

De behoeften zijn dus de drijvende kracht en het richtsnoer der communistische productie. Of, zooals we ook kunnen zeggen: de productie richt zich naar de "vraag". Maar niet de "vraag" in het wilde weg, zooals het kapitalisme deze kent. We moeten niet uit het oog verliezen, dat de vormen van productie en distributie geenszins onafhankelijk van elkaar verlopen, maar dat ze elkaar wederkeerig bepalen. En daarom maakt de "Associatie van vrije en gelijke producenten" tegelijk de "Associatie van vrije en gelijke consumenten" noodzakelijk. Zooals de productie door de bedrijfsorganisaties collectief geschiedt, zoo verloopt ook de distributie collectief: n.l. door de coöperaties van allerlei aard. In deze coöperaties vinden de individueele wenschen der consumenten hun collectieve uitdrukking. En doordat in het communisme de "tusschenhandel" wegvalt, en de coöperaties direct op de bedrijven gekoppeld zijn, worden de behoeften, zooals deze zich in de coöperaties openbaren, direct op de productie overgedragen.

Dit is zeker, dat het huidige productieapparaat zoo slecht aan de behoeften is aangepast, dat in de eerste tijd van het communisme zeker niet aan de behoeften kan worden voldaan. De bedrijven zullen nu echter niet maar in het wilde weg willekeurig de productie uitbreiden, om snel aan de binnenlopende aanvragen te kunnen voldoen, maar ze kunnen daarbij niet boven het algemeene raam, zooals dit in het algemeene productieplan is vastgelegd, uitgaan. Ze kunnen zich vrij bewegen, maar binnen het plan, omdat anders andere takken van bedrijf in moeielijkheden komen, zoodat van een doelbewuste ombouw geen sprake zou kunnen zijn.

Deze aansluiting van het productieapparaat op de behoeften is een vraagstuk, dat alleen door het vloeiende leven

opgelost kan worden, waarbij het productieplan het richtsnoer is voor het zelfinitiatief en de zelfactiviteit van de producenten.

Zocals de bevrijding der arbeiders slechts het werk der arbeiders zelf kan zijn, zoo heeft dat hier de zin, dat de organisatorische aansluiting van de productie op de behoeften slechts het werk der producenten - consumenten zijn kan.

.....

[The following text is extremely faint and illegible, appearing to be a list or series of notes.]